

СЪСТОЯНИЕ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИЯТ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ

Гл. ас. д-р Теодора Ризова

Нов български университет

Резюме: Направена е кратка характеристика на селския туризъм в България – неговото състояние и развитие.

Показано е, че той е една сравнително бързо развиваща се и утвърждаваща се **алтернативна** форма на туризъм у нас. Посочени са предпоставките за развитието му – богат туристически ресурс, оформени или утвърждаващи се селски региони и селища като туристически дестинации. Акцентирано е на позитивното му влияние върху развитието на селските региони и особено за изоставащите и слаборазвитите.

Ключови думи: селски туризъм, туристически дестинации

STATUS AND OPPORTUNITIES FOR DEVELOPMENT RURAL TOURISM IN BULGARIA

Teodora Rizova

New Bulgarian University

Abstract: An interesting feature of rural tourism in Bulgaria - its status and development. It is shown that it is a relatively fast growing and assertive is an alternative form of tourism in the country. Has shown a positive trend of increasing interest in the practice of this type of tourism. Indicated are the prerequisites for development - a rich tourist resources, shaped or reinforcing rural areas and villages as tourist destinations. Focused on its positive impact on rural areas, especially in underdeveloped and developed.

Keywords: rural tourism , tourist destinations

Увод

Селският туризъм започва да се практикува в Европа през втората половина на XVIII век. През последните години се очертава трайна тенденция към все по-устойчиво развитие на тази алтернативна форма. Регистрирани са над 200 хил. доставчици на фермерски и селски туризъм, предлагащи повече от 2 млн. легла в страните на Европейския съюз. Световната туристическа организация потвърждава, че пазарните тенденции са в полза на селския туризъм. Търсенето през последните 15 години отбелязва ясен ръст. Върховете нива на годишно увеличение от около 25% могат да бъдат наблюдавани в някои от южните и източни страни на Европа. Промените в туристическото търсене и поведение са благоприятни за продукта на селския туризъм. За развитието му допринасят още създаването на подходяща законова уредба, критериите за качество на предлагания продукт, новите информационни и интернет-технологии, човешкият фактор и не на последно място – околната среда. Продуктът на селския туризъм е тясно свързан с ценностите на природната среда, които съставляват главният актив за първоначалното привличане на внимание към дадена дестинация.

Селският туризъм е тенденция в Европа и е в непрекъснат растеж. Световната туристическа организация (СТО) оценява годишния растеж на селския туризъм около 6%, в сравнение с 2% ръст на туризма като цяло. В редица страни от Южна и Източна Европа растежът е повече от 20%, което се дължи на някои трансформации, които се проведоха в селските райони и селското стопанство, като резултат от приемането на различни страни в Европейския съюз [8, 11].

Целта на настоящата статия е да се направи кратка характеристика на състоянието на селския туризъм у нас; да се посочат предпоставките и възможностите му за развитие; да се посочат селски региони с ресурс за селски туризъм и позитивното му влияние върху тях.

Селският туризъм в България

Туризмът в България се характеризира с много висок темп на развитие през последните 20 години, в резултат на което се наблюдава ултра урбанизиране и пренасищане в туристическите курорти. Това води до отлив на платежоспособни туристи. Тази тенденция стимулира и води до търсене на нови възможности. Добра възможност в това отношение е създаване и развитие на селския туризъм у нас. Неговата поява е очаквана, имайки предвид характеристиките и особеностите на туристическия пазар. Селският туризъм е алтернатива на масовия туризъм, чиято материална база и туристически продукт се характеризират с потискащо еднообразие.

Селските общини заемат 81% от територията на страната и 42% от населението. В страната съществува не еднакво развитие в селските и градските райони по отношение на икономическо развитие, образователно ниво, достъп до основни услуги. Селските райони в България се характеризират с изостаналост в икономическо, социално и културно отношение; населението е застаряващо; стандартът на живот е нисък; влошена е инфраструктурата. Въпреки това, в България има позитивно отношение към селските региони. Корените на българския дух и характер могат да се открият в българското село, съхранило в най-голяма степен своеобразието на българските традиции.

Селското стопанство на България е един от най-трудно развиващи се сектори в нашата икономика. Създаването и развитието на селски туризъм би помогнало на редица селски региони.

Вече могат да се посочат селски области, които поставят началото на развитие на селски туризъм в България, а някои от тях са натрупали значителен опит. Има региони и отделни селища с много добри възможности за селски туризъм и с позитивни прояви, инициативи и постижения в практикуването му.

В развитите западноевропейски страни като Франция, Англия, Холандия, Ирландия, Германия, Испания и др. практикуването на селски туризъм се стимулира на национално равнище. Туристическите пътувания към села и селски райони заемат вече второ място след ваканциите на море. Тази тенденция се отнася и за България.

Според Българската асоциация за алтернативен туризъм (БААТ) интересът към селските области се е засилил. Повишаването на търсенето на продукти на селския туризъм е около 6%. Преобладаващите посетители в българските планини и села са германци, французи, испанци, англичани и американци [1, 2].

Законът за Туризма, приет през 1998 г. (с изменения и допълнения от 2002 ,2010 г., 2013), обръща внимание и върху развитието на туризъм (в малък мащаб) в селските области.

Националната политика окуражава и благоприятства селския туризъм и туризма извън градските области. В Закона (чл. 3) туризмът се определя като: "ваканционен; културно-исторически; екологичен; здравен и балнеоложки; спортен; селски; конгресен; друг" [4, 14,15].

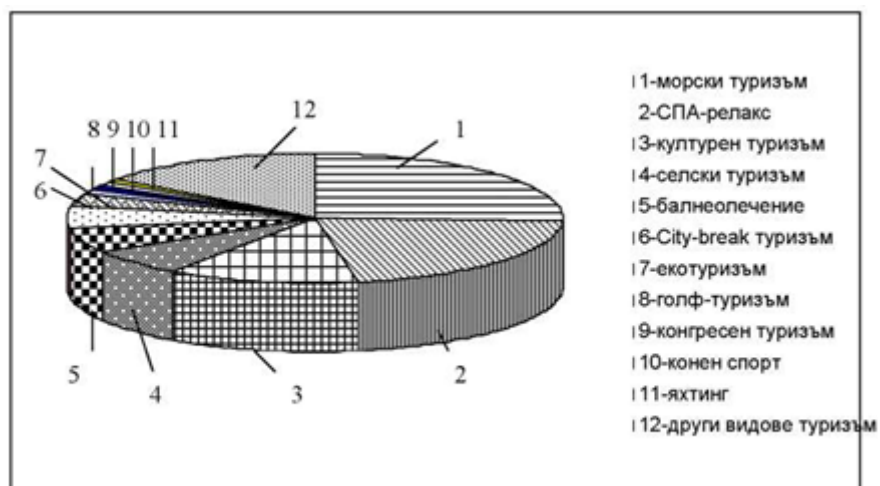
През последните години се предоставиха редица проекти, даващи възможност да се стимулира развитието на селския туризъм. Седем оперативни програми се финансират от Европейския съюз. Две от програмите предоставят средства за развитие на туризма и съпътстващите го дейности: (1) Оперативна програма „Регионално развитие“ и (2) Оперативна програма „Развитие на селските райони“ [3, 5, 15].

Опитът на българския селски туризъм е все още ограничен. В отсъствие на координирана политика и промоция на този вид туризъм, повечето дейности и продукти остават относително непознати и получават слаба подкрепа от местната и централната власт.

Окуражаването на развитието и маркетинга на селския туризъм е слабо, а местната промоция разчита предимно на международни проекти. Концепцията за развитие на защитени зони, свързани със заобикалящите селски общности, които се фокусират върху

туристически дейности, може да стимулира развитието на туризма в селските области.

До днес отсъства систематичен подход и стратегическо постоянство в усилията за развитие на селския туризъм. Необходима е стратегия за устойчив селски туризъм, която да спомогне за направляването на усилията за създаването на важен сегмент от развитието на туризма в извънградската зона. Тя ще даде конкурентно предимство в разширяването както на вътрешния, така и на международния пазар; ще подкрепи и стимулира усилията да се развият: (а) децентрализирани, устойчиви туристически мрежи; (б) оперативни и ръководни стандарти за прогрес на селската общност, поддържани от частния и обществен сектори; (в) привличане на сегменти от международния и вътрешен туристически пазар, посветени на философията и практиките на селския начин на живот (селски туризъм); (г) селски туризъм в съответствие с националното самочувствие и наследство.

Фиг. 2. Потребление на видове туризъм у нас през летния период, 2015 г. (по НОЕМА)

В „Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма в Р. България 2009-2013 г.“ са разгледани предимствата и недостатъците на

селския туризъм и са направени препоръки за развитието му, но това е крайно недостатъчно [6].

През последните години се отчита положителна тенденция на нарастване интереса към практикуване на селски туризъм, увеличаване туристите, посетили селски региони и ползвали услугите на тази алтернативна форма на туризъм, както и разнообразяване на предлаганите туристически услуги. Понастоящем, селският туризъм има все по-голяма популярност сред българските туристи, което стимулира повече хора да помислят върху идеята да развият свой собствен туристически бизнес в селски регион като на нещо реално, перспективно и доходоносно.

Дестинации за селски туризъм в България

Туристически дестинации за селски туризъм са областите/регионите, които са богати на обекти/прояви, формиращи продукта на тази алтернативна форма на туризъм: (а) Селски бит (начин на живот) и общуване; (б) Селскостопански дейности; (в) Местни традиции (обичаи, обреди, др.); (г) Култура, изкуство (фолклор); (д) Културни и исторически дадености; (е) Природни и екологични дадености.

Трудно е да се очертаят точно региони, които да се дефинират като дестинации за селски туризъм. Много автори ги определят като „селски региони“, включващи повече или по-малко от изброените елементи от туристическия продукт. Основавайки се на дефиницията за селски туризъм, такива селски региони, трябва да задоволяват интересите на туристите към традиции, бит, култура, селскостопански и др. специфични дейности, както и към природните, исторически и културни дадености на съответния регион, при спокойствие и непринудени взаимоотношения с местните жители. Такива селищни и крайселищни зони за отдих са най-подходящи за този вид алтернативен туризъм [12, 13, 15].

Селата, подходящи за развитие на селски туризъм се класифицират в една от следните категории: (1) села, предлагащи специфичен фолклор, традиции, специфична кухня; (2) села с атрактивно занаятчийско творчество; (3) села с подходящ климат и забележителен пейзаж; (4) села с възможности за лов и риболов; (5) села с развито лозарство и винарство, овощарство, зеленчукопроизводство и др.; организиране на дегустации; (6) пасторални, планински села с развито овцевъдство; (7) села с възможности за практикуване на различни видове спорт; (8) села с условия за балнеология [15].

В България съществуват много добри предпоставки за възникване и развитие на селски туризъм. В много селски райони/селища той вече се е утвърдил като търсена, желана и практикувана алтернативна форма на туризъм с много добри перспективи; на други места се наблюдава възникване и начало на развитие на селски туризъм; има и села, които проявяват намерение да го развиват, като алтернатива за компенсиране негативите от селското стопанство на региона.

Като региони с много добри възможности за развитие на селския туризъм и реализиране на разнообразни прояви в тази туристическа дейност, могат да се посочат Смоленски регион (Стойките, Момчиловци, Моголища); Банско-Разложки регион; Троянски регион; Търновски регион и др. Условия за възникване и развитие на селски туризъм има и в района на Централна Стара планина. Желание за развиване на селски туризъм проявяват също редица малки общини. През последните години активизиране в развитието на селския туризъм се отчита и в Рило-Пиринския край. Някои по-западнали селски региони в Източните Родопи също разчитат на развитието на селския туризъм, като за целта ползват средства по различни проекти. Напоследък към тази алтернативна форма проявяват интереси редица села, намиращи се не далеч от морските курорти [9, 12, 15].

с. Широка лъка (Родопи)

С. Гела (община Смолян) Международно гайдарско надсвирване

В много села се предлагат повече или по-малко услуги, типични за селския туризъм, съобразно възможностите, традициите и даденостите на съответното селище. Оформят се туристически локации, всяка с нещо специфично, характерно за района и това е добре, защото им създава своеобразен имидж, а туристите имат определена представа и очаквания.

Според някои автори и експерти, в България все по-ясно се очертават два големи региона за селски туризъм: (1) Западна и Средна Стара планина, и Предбалкана; (2) Родопите. Според други – това са много широки и не съвсем ясно определени периметри.

В предложеното туристическо райониране на Р България, направено от ДАТ-2008 г. се посочват туристическите райони/подрайони с примерна продуктова специализация – за какви основни и допълнителни видове туризъм са подходящи. Така се посочва, че селският туризъм е **основен туризъм** за *Родопския район* (Източни и Западни Родопи), а **допълнителен туризъм** е за районите: *Рило-Пирински* (Рила и Пирин), *Тракия* (Тракия, Средногорие, Подбалкански полета, Сакар) и *Стара Планина* [2, 14, 15].

Оформящите се и утвърждаващи се характерни за селския туризъм дестинации са едно от най-важните условия у нас да се развива този туризъм във възходяща посока.

Обобщение

Селският туризъм в България е една сравнително бързо развиваща се и утвърждаваща се алтернативна форма на туризъм. През последните години се отчита положителна тенденция на нарастване интереса към практикуване на този вид туризъм, към увеличаване на туристите, посетили селски региони и ползвали услугите му, както и разнообразяване на елементите на предлагания туристически продукт.

Предпоставка за трайното развитие на селския туризъм е богатият ресурс, с който разполага страната ни; оформени са или се утвърждават селски региони/селища, притежаващи основните елементи на селския туризъм – природни и екологични дадености; специфични култура, изкуство, фолклор; атрактивни традиции (обичаи, обреди); автентична кухня; селскостопански и др. специфични дейности. Селските къщи са с типична архитектура и предлагат автентична атмосфера.

Развитието и утвърждаването на селския туризъм у нас води до редица позитиви, касаещи начина на живот в селските региони/селища и е от особено важно значение за изоставашите и слаборазвити региони.

За по-нататъшно развитие на селския туризъм у нас е необходимо: изучаване и популяризиране на ресурсите, гарантиращи устойчивото му развитие; съхраняване и развитие на традиционната култура и изкуства; създаване и прилагане на национална и регионални стратегии за развитие на селски туризъм; подобряване на инфраструктурата, засилване на рекламно-информационната дейност, усвояване на средствата за развитие на селските региони.

Използвана литература:

1. Българската асоциация за алтернативен туризъм (БААТ).
2. Държавна агенция по туризъм (ДАТ). [3] Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони: "Европа инвестира в селските райони", Министерство на земеделието и храните.
3. Закон за Туризма, 2002 г. (с изменения и допълнения от 2010 до 2013).
4. Национален план за развитие на земеделието и селските райони, 1999 г.
5. Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма в Р. България 2009-2013 г.
6. НОЕМА – Изследвания потреблението в туризма у нас, 2015 г.
7. Никовска Кр. (2009) Алтернативните форми на туризъм в България – възможности и перспективи за развитие. VII Нац. конф. с межд. участие на ШУ, 25-28 септ. 2008, Варна; Годишник на ШУ, „Науки за земята“ и „Туризъм“, т. XIX В4, с. 196-206.
8. Никовска, Кр., Р. Михов, Ст., Стамов (2011) Кулинарният туризъм – нова алтернативна форма и възможности за развитието ѝ в България, Годишник на КИА, т. VIII, с. 151-160, 2011.
9. Проект на ДАТ, „Проучване на чуждестранните посетители в България и пътуванията на българите в страната“, 2009.
10. Световна туристическа организация, ООН (UNWTO), 319

11. Стамов Ст., Кр. Никовска (2009) Развитие на алтернативните форми на туризъм и допълнителните услуги в регионите – Доклад на научен семинар и дискуссионен форум на тема: „Укрепване капацитета на регионалните структури в туризма“, организиран от Българската Туристическа Камара, 21-23. 01. 2009 г., Асеновград.

12. Стамов, Ст., Кр. Никовска, Р. Михов (2011) Състояние и развитие на алтернативните форми на туризъм у нас. Н. конф. с межд. участие, КИА, П., 25-26 февр., 2011; Сб. н. доклади, с. 26-36, 2011.

13. Стамов, Ст., К. Никовска (2011) Специализирани видове туризъм; I част Културен, Религиозен, Лечебен; “Кота”, Ст. Загора.

14. Стамов, Ст., К. Никовска (2011) Специализирани видове туризъм; II част Спортен, Ловен, Екологичен, Селски, Кулинарен; “Кота”, Ст. Загора.

15. Интернет-сайтове: www.tourism.government.bg;
www.baatbg.org; www.nsi.bg